

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ
№ 4/2010 г.
гр.София, 19 февруари 2010 г.

Върховният касационен съд на Република България, ОБЩОТО СЪБРАНИЕ НА
НАКАЗАТЕЛНАТА КОЛЕГИЯ в съдебно заседание на двадесет и втори януари две хиляди и
десета година в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ: ГРОЗДАН ИЛИЕВ

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

ЕЛИЯНА КАРАГЪЗОВА, САВКА СТОЯНОВА, ИВАН НЕДЕВ

ЧЛЕНОВЕ:

- | | |
|-------------------------|------------------------|
| 1. ПЛАМЕН ТОМОВ | 12. ЕЛЕНА АВДЕВА |
| 2. ЕЛЕНА ВЕЛИЧКОВА | 13. ИВЕТА АНАДОЛСКА |
| 3. ЛИДИЯ СТОЯНОВА | 14. КЕТИ МАРКОВА |
| 4. ЕВЕЛИНА СТОЯНОВА | 15. ТАТЯНА КЪНЧЕВА |
| 5. ЛИЛЯНА МЕТОДИЕВА | 16. НИКОЛАЙ ДЪРМОНСКИ |
| 6. САША РАДАНОВА | 17. ЦВЕТИНКА ПАШКУНОВА |
| 7. БОРИСЛАВ АНГЕЛОВ | 18. БЛАГА ИВАНОВА |
| 8. ЮРИЙ КРЪСТЕВ | 19. ПАВЛИНА ПАНОВА |
| 9. КРАСИМИР ХАРАЛАМПИЕВ | 20. ЖАНИНА НАЧЕВА |
| 10.РУЖЕНА КЕРАНОВА | 21. СЕВДАЛИН МАВРОВ |
| 11.ФИДАНКА ПЕНЕВА | 22. ТЕОДОРА СТАМБОЛОВА |

с участието на секретаря Румяна Виденова,
сложи на разглеждане тълкувателно дело № 4 по описа за 2009 година, докладвано от съдията
ЕВЕЛИНА СТОЯНОВА

Председателят на Висшия адвокатски съвет е направил искане до Общото събрание на наказателната колегия на Върховния касационен съд за издаване на тълкувателно решение по въпросите:

1. Следва ли подсъдимият, който е признат за виновен, да заплати адвокатско възнаграждение на служебния защитник в полза на Националното бюро за правна помощ (НБПП) на основание чл.189, ал.3 НПК, във връзка с чл.2 и чл.4 от Закона за правна помощ (ЗПП)?

2. Ако подсъдимият дължи заплащане на това възнаграждение, отнася ли се това до всички хипотези на чл.94, ал.1 НПК или само до някои от тях?

В искането се посочва, че по тези въпроси съдебната практика е противоречива. Някои съдилища на основание чл.189, ал.3 НПК ангажират отговорността на осъдения подсъдим за разносните за служебен защитник, като присъждат същите в полза на НБПП, а други считат, че тъй като според чл.2 ЗПП правната помощ се финансира от държавата, подсъдимият не дължи направените разноси и съдът не следва да ги присъжда в полза на бюрото за правна помощ.

Върховният касационен съд, Общото събрание на наказателната колегия, като съобрази становищата на участващите по делото лица по чл.129, ал.1 и ал.2 от Закона за съдебната власт, намери за правилно разбирането, че чл.189, ал.3 НПК е приложим във всички случаи, когато подсъдимият е признат за виновен и следва да бъде осъден да заплати адвокатско възнаграждение, и другите разноси за служебно назначения защитник.

Върховният касационен съд, Общото събрание на наказателната колегия, макар и по други поводи, е взел отношение по приложението на правилата на чл.169-170 НПК (отменен с § 2 от преходните и заключителни разпоредби на НПК, обн. в Дв., бр.86 от 28.10.2005 г., в сила от 29.04.2006 г.), аналогични с тези по чл.189, ал.1, 3, 4 и чл.190 НПК (в сила от 29.04.2006 г.). В тълкувателните решения № № 3/85 г. и 36/90 г. на ОСНК са дадени указания за императивността на чл.301, ал.1, т.12 НПК и водещото значение на разпоредбите относно разносните, съдържащи се в общата част на НПК. Липсват основания, в частност и ЗПП не е такова, за промяна или изоставяне на указанията, дадени с цитираните решения.

НПК предвижда различните хипотези за служебно назначаване на защитник, не само в чл.94, ал.1 НПК, но и в други случаи, като тези по чл.372, ал.2, 381, ал.1, 384, ал.2 и др..Независимо от конкретното основание за назначаване на служебен защитник, чл.189, ал.3 НПК не предвижда други разрешения на случаите, когато подсъдимият бъде признат за виновен, освен да бъде осъден да заплати адвокатско възнаграждение и други разноси за служебно назначения защитник.

Незаконосъобразно е становището, че чл.189, ал.3 НПК е неприложим, когато служебната защита се основава на Закона за правната помощ. Вярно е, че в чл.2 и 4 от този закон се казва, че правната помощ се финансира от държавата и средствата се осигуряват от републиканския бюджет. Цитираните текстове не означават, че държавата е лишена от право да търси направените от нея разходи за служебна защита и че подсъдимият, който е признат за виновен, е освободен от задължението да възстанови същите разходи. Тъкмо защото държавата поначало има такова право, дори общия закон само го предполага и предвижда конкретната му уредба в специалните закони – аргумент от § 5 и § 7 от неговите преходни и заключителни разпоредби, както и това, че те не засягат НПК, в частност чл.189, ал.3 НПК. ЗПП не внася промени в правилата за разносните по НПК, а още по-малко стеснява приложното им поле. Обратното становище, се основава на очевидно погрешното определяне на съотношението между НПК и ЗПП като между общ и специален. След влизането в сила на ЗПП, назначаването на служебен защитник задължително протича по реда и при условията на същия закон. Регламентираният в ЗПП ред – за предоставяне на правна помощ, определяне на адвокат, и неговото назначаване, контрол и проверка на извършената работа, определяне на конкретния хонорар, другите разноси и изплащането им, няма аналог в който и да е друг нормативен акт и е задължителен както за наказателните, така и за гражданските и административните дела. В този смисъл ЗПП се явява общ закон. НПК урежда една по-тясна, специална хипотеза – назначаването на служебен защитник и

разноските, свързани с това, но само по наказателните дела. Поради това той се явява специален закон по отношение на общия ЗПП и при противоречие между норми от двата закона, приложим се явява специалният.

Няма никакво основание да се поддържа, че чл.189, ал.3 НПК противоречи на чл.6, т.3, б."с" от Конвенцията за защита на човешките права и основни свободи. Доколкото Конвенцията трябва да се прилага от националните органи в смисъла, в който тя е тълкувана от Европейския съд по правата на човека, следва да бъде посочено решението от 25 септември 1992 г. по делото CROISSANT срещу Германия, където изрично е подчертано, че разпореждането за възстановяване на разноските не е несъвместимо с чл.6, т.3, б."с" КЗПЧОС.

С оглед на изложеното и на основание чл.124, ал.4 от Закона за съдебната власт, Върховният касационен съд, Общото събрание на наказателната колегия,

РЕШИ:

Подсъдимият, който е признат за виновен, на основание чл.189, ал.3 НПК следва да заплати адвокатско възнаграждение на служебния защитник в полза на Националното бюро за правна помощ във всички случаи на задължителна защита.

ЗАМ. НА ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА ВКС: ГРОЗДАН ИЛИЕВ

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

ЕЛИЯНА КАРАГЪЗОВА, САВКА СТОЯНОВА, ИВАН НЕДЕВ

ЧЛЕНОВЕ:

- | | |
|--|--|
| 1. ПЛАМЕН ТОМОВ _ (особено мнение) | 12. ЕЛЕНА АВДЕВА _ (особено мнение) |
| 2. ЕЛЕНА ВЕЛИЧКОВА _ (особено мнение) | 13. ИВЕТА АНАДОЛСКА |
| 3. ЛИДИЯ СТОЯНОВА | 14. КЕТИ МАРКОВА |
| 4. ЕВЕЛИНА СТОЯНОВА | 15. ТАТЯНА КЪНЧЕВА _ (особено мнение) |
| 5. ЛИЛЯНА МЕТОДИЕВА | 16. НИКОЛАЙ ДЪРМОНСКИ |
| 6. САША РАДАНОВА | 17. ЦВЕТИНКА ПАШКУНОВА |
| 7. БОРИСЛАВ АНГЕЛОВ _ (особено мнение) | 18. БЛАГА ИВАНОВА |
| 8. ЮРИЙ КРЪСТЕВ | 19. ПАВЛИНА ПАНОВА |
| 9. КРАСИМИР ХАРАЛАМПИЕВ | 20. ЖАНИНА НАЧЕВА _ (особено мнение) |
| 10.РУЖЕНА КЕРАНОВА _ (особено мнение) | 21. СЕВДАЛИН МАВРОВ _ (особено мнение) |
| 11.ФИДАНКА ПЕНЕВА _ (особено мнение) | |

ОСОБЕНО МНЕНИЕ
НА СЪДИИТЕ БОРИСЛАВ АНГЕЛОВ, КРАСИМИР ХАРАЛАМПИЕВ,
РУЖЕНА КЕРАНОВА, ТАТЯНА КЪНЧЕВА, ЖАНИНА НАЧЕВА,
СЕВДАЛИН МАВРОВ И ТЕОДОРА СТАМБОЛОВА

Изразяваме цялостното си несъгласие с решението на мнозинството по поставения проблем.

По наше мнение, за да може да се даде отговор на въпроса, по начина, по който е зададен според искането на председателя на Висшия адвокатски съвет, на първо място трябва да се изясни съотношението между Закона за правната помощ /ЗПрП/ и наказателно-процесуалния кодекс /НПК/ и дали разпоредби на двата нормативни акта са в колизия помежду си.

Няма съмнение, че НПК е израз на правотворчество, при което е осигурено системно нормативно регламентиране на определен вид обществени отношения чрез издаване на единен, юридически и логически цялостен, вътрешно съгласуван нормативен акт, изразяващ съдържанието и юридическата специфика на структурно обособено подразделение на системата на правото- в случая наказателно-процесуалното такова. Това е акт, издаден от органа на законодателна власт- Народното събрание, също както и ЗПрП. Според чл.4,ал.2 от Закона за нормативните актове /ЗНА/, правилата, относими за законите, се прилагат и за кодексите. Т.е., кодексът и законът са нормативни актове с еднакъв ранг, като разликата е, че първият урежда обществени отношения на цял клон на правната система или на обособен негов дял /чл.4,ал.1 ЗНА/, а вторият- първично или въз основа на Конституцията, обществени отношения, които се поддават на трайна уредба, според предмета или субектите в един или няколко института на правото или техни подразделения /чл.3,ал.1 ЗНА/.

При установяване на несъответствие между разпоредби на двата нормативни акта, подходът на тълкуване следва да бъде на основа специфика на уредени обществени отношения, с дължима преценка на времето на издаване на акта. ЗПрП е публикуван в бр.79 на Държавен вестник на 04.10.05 г.и е влязъл в сила на 01.01.06 г. Промените на закона след неговото влизане в сила, не касаят обсъжданите въпроси. Новият НПК е в сила от 29.04.06 г. Следователно, за времето от 01.01.06 г. до 29.04.06 г. ЗПрП се явява нов закон по отношение на отменения НПК от 1974 г. След това е стар по отношение на новия НПК. Трябва да се отбележи,че нормата на чл.169,ал.2, съотнесена към чл.70,ал.1 от стария НПК се преценява буквално както нормата на чл.189, ал.3 към чл.94, ал.1 НПК. В този смисъл няма практическо значение общото правило при тълкуване нормите на правото, че при несъответствие между актове, издадени от един орган в различно време, предимство има по-новият акт- “Lex posterior derogat priori”.

Оттук нататък въпросът следва да се решава на плоскостта на предмета и субектите на уредените отношения. ЗПрП се отнася за правна помощ по наказателни, граждански и административни дела пред всички съдебни инстанции,както и по международни спорове по граждански и търговски дела пред всички съдебни инстанции /чл.1, чл.41 ЗПрП/, защото целта на закона е да гарантира равен достъп на лицата до правосъдие чрез осигуряване и предоставяне на ефективна правна помощ /чл.3 ЗПрП/. Докато НПК визира и урежда правоотношенията само между субектите на наказателно-процесуални отношения. Същевременно, чл.2 ЗПрП предвижда осъществяване на правна помощ от адвокати по финансиран от държавата начин, а чл.4- осигуряване на средствата от републиканския бюджет.

Предвид казаното, ние приемаме, че преценката на характеристиката на уредените в ЗПрП обществени отношения, в частта касателно разноските за адвокатско възнаграждение, води до извод,че ЗПрП се явява специален по отношение на чл.189,ал.3 НПК, защото урежда специални правила за финансиране и

изплащане на адвокатски възнаграждения при служебно предвидена правна помощ. Правилото “*Lex specialis derogat generali*” изисква дерогиране на общата от специалната норма.

На второ място, като допълнителни аргументи към становището ни, не може да се подмине задължителното участие на защитник в едно наказателно производство. Такава задължителна защита е оповестена в нормите на чл.94,ал.1, чл.70,ал.1, чл.281, ал.3, чл.372,ал.2, чл.381,ал.1 НПК. Като изключим възможността за условна задължителна защита по чл.94,ал.1,т.4 и 5 вр.ал.2 и въведеното в съответствие с чл.6,т.3 /с/ от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи /ЕКЗПЧОС/ правило на чл.94,ал.1,т.9 НПК за предоставяне на служебна защита, когато обвиняемият не е в състояние да заплати адвокатско възнаграждение, желае да има защитник и нуждите на правосъдието изискват това, във всички останали случаи защитата е абсолютно задължителна. Тя не предполага нито финансовото състояние на лицето, на което трябва да се назначи служебен защитник, нито пък му предоставя право на избор дали да се защитава сам или да му се назначи служебен защитник. Иначе казано, законодателят е решил, че в тези случаи нуждите на правосъдието са от такова естество, че задължително изискват назначаването на професионален защитник, ако обвиняемият сам не си ангажира адвокат.

В този ред на мисли не може да се сподели виждане, че ако при осъдителна присъда подсъдим /респ. обвиняем/, не бъде осъден да заплати разноските за назначения му служебен защитник, това би се противопоставило на правата на останалите граждани, формиращи чрез своите данъци бюджета, от който се финансира правната помощ по ЗПрП и би компрометирало принципа за социална справедливост. Разсъждения за социална справедливост нямат място при прогласяване на по-висша според законодателя цел- всеки обвинен в извършване на престъпление, при определени, безалтернативно решени от законодателя, условия, да може да се ползува от квалифицирана правна помощ, за сметка на държавата.

В контекста на последното казано, в останалите случаи- по чл.94, ал.1, т.4 и 5 и т.9 НПК- когато защитата е условно задължителна или се базира действително на социални аргументи с оглед равен достъп до правосъдие, ако се приеме тезата,че след постановяване на осъдителен съдебен акт срещу лицата, следва и осъждане за разноските за служебен защитник, защото нормата на чл.189,ал.3 НПК е императивна по въпроса и се дължи нейното приложение, най-малко може да се влезе в пряко противоречие с разпоредбата на чл.6 ЕКЗПЧОС за честен и справедлив процес. И това е така, тъй като би била налична хипотезата обвиняемите да обмислят възможността дали да пожелаят назначаване на служебен защитник, изправени пред възможността да дължат пари за това, ако бъдат осъдени. По този начин е застрашен принципът за равен достъп до правосъдие, който се съдържа в разпоредбата за честен и справедлив процес.

На трето място, питането по искането на Председателя на Висшия Адвокатски Съвет е отправено конкретно за осъждане на осъдения обвиняем за изплащане на възнаграждение за служебния защитник, в полза на НБПП. В ЗПрП не е предвидена възможност за възстановяване на разходите на държавата и за изискване за събиране на разноски от страна на Националното бюро по правна помощ /НБПП/. Последното е юридическо лице, на бюджетна издръжка- второстепенен разпоредител с бюджетни кредити към министъра на правосъдието- чл.6, ал.3 ЗПрП. Първостепенният разпоредител от своя страна не отправя искане за възстановяване на сумите от осъдените подсъдими, ползували служебна защита.

Единствено изключение е прогласено в текста на чл.27, ал.3 ЗПрП, която хипотеза може да бъде отнесена например към нормата на чл.94, ал.1,т.9 НПК. За неговото реализиране обаче има определена, визирана в самия закон, процедура.

Поради изложените съображения, ние намираме, че признатият за виновен подсъдим не може да бъде осъден да заплати адвокатското възнаграждение за служебен защитник в полза на НБПП, на основание чл.189,ал.3 вр.чл.2 и чл.4 ЗПрП. Затова подписваме тълкувателно решение №4/2009 г. на наказателната колегия на ВКС с особено мнение.

БОРИСЛАВ АНГЕЛОВ:

КРАСИМИР ХАРАЛАМПИЕВ:

РУЖЕНА КЕРАНОВА:

ТАТЯНА КЪНЧЕВА:

ЖАНИНА НАЧЕВА:

СЕВДАЛИН МАВРОВ:

ТЕОДОРА СТАМБОЛОВА:

ОСОБЕНО МНЕНИЕ
НА СЪДИИТЕ ПЛАМЕН ТОМОВ, ЕЛЕНА ВЕЛИЧКОВА,
ФИДАНКА ПЕНЕВА И ЕЛЕНА АВДЕВА .

Не споделяме становището на мнозинството, че подсъдимият , който е признат за виновен, следва да заплати адвокатско възнаграждение на служебния защитник и в случаите на чл. 94, ал.1, т. 9 от НПК. Разпоредбата на чл. 94, ал.1, т. 9 от НПК е реплика на чл. 6, § 3 (с) от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи /ЕКЗПЧОС/, поради което следва да се тълкува като част от минималните гаранции, които са предоставени на обвиняемия в контекста на правото на справедлив съдебен процес. Адвокатската защита, предоставена при условията на чл. 6, § 3 (с) от ЕКЗПЧОС, е безплатна без ограничения във времето. Цитираното от мнозинството дело на Европейския съд по правата на човека *Croissant v. Germany* избягва отговор на въпроса дали присъждането на разноски за адвокатска защита след края на съдебна фаза би съответствало на чл. 6, § 3 (с) от ЕКЗПЧОС, ако назначаването ѝ е било обусловено от липсата на средства. Съдът е бил сезиран с казус от национално законодателство, в което въпросът за финансовото състояние на подсъдимия не е сред факторите, обсъждани при назначаване на задължителна защита, а е предмет на разглеждане в изпълнителното производство, което следва окончателното решение. В текста на чл. 94, ал. 1, т. 9 от НПК, както и на чл. 6, § 3 (с) от ЕКЗПЧОС обаче финансовото положение на обвиняемия присъства като кумулативна предпоставка за назначаване на служебен защитник. Разликата е достатъчно съществена, за да допусне противоположен на приетия от мнозинството коментар за съответствието на задължението за заплащане на разноските и в случаите на задължителна защита по чл. 94, ал. 1, т. 9 от НПК със стандарта на чл. 6, § 3 (с) от ЕКЗПЧОС . Задължението да се заплатят разноските за служебно назначения защитник може да се отрази възпиращо върху решението на подсъдимия, който не е в състояние да заплати адвокатско възнаграждение, да поиска служебна защита, а това неминуемо води до накърняване на справедливостта на процеса. Чл. 94, ал.1, т.9 от НПК включва социален елемент сред предпоставките за задължително участие на защитник в наказателното производство. Неговото действие не бива да търпи времеви ограничения с отпадането на значението му след постановяване на осъдителна присъда, тъй като се базира на фактически констатации за имущественото състояние на лицето по всяко конкретно дело. Вероятността в хода на проведено в разумен срок наказателно производство имотният статус на подсъдимия да се подобри и въпреки това той да продължи да ползва служебна защита е пренебрежимо малка в сравнение с негативния ефект върху справедливостта на процеса от отказа от защита поради липса на средства. В ценностната система на едно демократично общество правото на справедливо правораздаване има приоритетна важност пред нуждите на фиска.

Поради тези съображения считаме, че разпоредбата на чл. 189, ал.3 от НПК е неприложима по отношение на адвокатското възнаграждение и другите разноски за служебно назначен защитник на осъдено лице, което не е било в състояние да заплати адвокатско възнаграждение, пожелало е да има защитник и интересите на правосъдието са изисквали това.

ПЛАМЕН ТОМОВ:

ЕЛЕНА ВЕЛИЧКОВА :

ФИДАНКА ПЕНЕВА:

ЕЛЕНА АВДЕВА: